

Universiteit
Leiden
The Netherlands

World views and military policies in the early Roman and Western Han empires

Wang, Z.

Citation

Wang, Z. (2015, December 17). *World views and military policies in the early Roman and Western Han empires*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/37048>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/37048>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/37048> holds various files of this Leiden University dissertation

Author: Zhongxiao Wang

Title: World views and military policies in the Early Roman and Western Han empires

Issue Date: 2015-12-17

Nederlandse samenvatting

Rond het begin van de jaartelling leefde ongeveer de helft van de wereldbevolking in gebieden die ofwel tot het Romeinse rijk ofwel tot het Chinese keizerrijk behoorden. Beide rijken beschikten over enorme legers en over een uitgebreide militaire infrastructuur. Een andere overkomst was dat zowel de keizers van het Principaat als de Han-keizers van de tweede en eerste eeuw v. Chr. claimden dat hun macht zich uitstreckte over ‘de gehele wereld’. Hoewel er frappante overeenkomsten tussen beide rijken bestaan, laat een gedetailleerd onderzoek zien dat de Romeinse conceptie van ‘wereldheerschappij’ in belangrijke opzichten verschilde van het Chinese concept van keizerlijke heerschappij over ‘alles wat zich onder de hemel bevindt’. Ook blijkt de militaire politiek van de Romeinse keizers gericht te zijn geweest op andere doelstellingen dan die van de keizers van de Qin-dynastie en Westelijke Handynastie en blijkt de verhouding tussen keizer en leger in deze rijken fundamenteel anders te zijn geweest. Het belangrijkste doel van deze dissertatie is deze verschillen aan het licht te brengen en te verklaren.

In de eerste twee hoofdstukken wordt het ontstaan van de Romeinse en Chinese ideologieën van ‘wereldbeheersing’ onderzocht. Gedurende de eerste 250 jaar van de Romeinse Republiek was de politieke horizon van de Romeinse elite aanvankelijk beperkt tot het westelijk deel van Midden-Italië en later tot geheel Italië plus Sicilië en Sardinië. Intussen hadden de spectaculaire van Alexander de Grote in de oostelijke helft van het Middellandse Zeegebied voeding gegeven aan een ideologie van ‘wereldheerschappij’, die vrijwel zeker voortbouwde op vergelijkbare concepten uit de Mesopotamische traditie. Nadat de Romeinse legers in de loop van de tweede en eerste eeuw v. Chr. grote delen van de Hellenistische wereld hadden veroverd, werd deze ideologie, die een perfecte beschrijving bood van een onafgebroken proces van centrifugale expansie, door Romeinse generaals en intellectuelen overgenomen. Het alomvattende politieke wereldbeeld dat met deze ideologie verbonden was, is terug te vinden in een aantal bronteksten die handelen over de campagnes die door de troepen van Pompeius in het oosten werden uitgevochten. Vanaf de Augusteïsche periode werd ‘wereldheerschappij’ een prominent thema in de politieke ideologie van het Principaat.

Aan de andere kant van Eurazië ontwikkelden zich andersoortige wereldbeelden. In de bronnen betreffende de periode voorafgaande aan de vestiging van het eerste keizerrijk door Qin Shi Huang (221 v. Chr.) vinden wij

niet alleen de gedachte dat de wereld uit een centrum en vier daaromheen gelegen gebieden bestaat, maar ook een conceptie volgens welke de wereld is opgebouwd uit vijf concentrische zones waarvan de middelste zone het hoogste niveau van beschaving vertegenwoordigt. Laatstgenoemde visie kon goed worden gecombineerd met de primair culturele notie van Chinese identiteit die zich tijdens de late Periode van Lente en Herfst en de periode van de Strijdende Staten tot ontwikkeling kwam. Ongeveer in dezelfde periode accentueerde de opkomst van pastorale samenlevingen in de uitgestrekte grasvlakten ten noorden van de centrale vlakten van China de scheidslijn tussen de Chinese en niet-Chinese wereld. Deze ontwikkelingen droegen in belangrijke mate bij aan het ontstaan van een relatief gesloten en exclusief wereldbeeld.

Deze analyse wordt ondersteund door een vergelijking tussen de *Res Gestae Divi Augusti* en de Stele Inscripties van *Qin Shi Huang*. In de *Res Gestae* claimt Augustus dat dankzij zijn inspanningen de Romeinse opperheerschappij zich uitstrekt over de gehele *orbis terrarum*. In de Stele Inscripties van Qin Shi Huang claimt de eerste Chinese keizer de heerschappij over de *tianxia*, d.w.z. over ‘alles wat zich onder de Hemel bevindt’. De gelijkenis tussen deze formuleringen is echter misleidend. Een nauwkeurige bestudering laat zien dat de Romeinse conceptie van heerschappij over de *orbis terrarum* nauw verbonden was met de ideologie van het *imperium sine fine* (‘onbegrensde heerschappij’), terwijl de Chinese term *tianxia* in bijna alle gevallen verwijst naar de Chinese wereld met uitsluiting van de woongebieden van de niet-Chinese barbaren.

In de hoofdstukken 3 en 4 wordt nagegaan in hoeverre de verschillende concepties van ‘wereldheerschappij’ die wij in het vroege Romeinse Keizerrijk en in Qin en Han China aantreffen, corresponderen met verschillen in de feitelijke militaire politiek van beide rijken. In het geval van het Romeinse rijk verschilden de militaire situatie en de militaire politiek van gebied tot gebied. Niettemin biedt een veelheid van literair en archeologisch bronnenmateriaal steun aan de conclusie dat er gedurende de eerste en tweede eeuw n. Chr. niet zoiets bestond als een duidelijke scheidslijn die de grens tussen Romeinse en niet-Romeinse gebieden markeerde. Zo bezien kan het Romeinse rijk inderdaad als een *imperium sine fine* worden gekarakteriseerd. Aan de andere kant leidden de geleidelijke annexatie van steeds meer omliggende cliënt-staten en de aanleg van steeds meer militaire installaties langs een aantal grote rivieren en langs andere natuurlijke grenzen er toe dat de grenzen van het rijk langzamerhand steeds zichtbaarder werden en een grotere samenhang gingen vertonen. Dit gebeurde vooral vanaf het einde van de Flavische periode. Deze ontwikkeling lijkt een

stimulans te hebben gevormd voor de formulering van een meer gesloten wereldbeeld waarin een scherper onderscheid werd gemaakt tussen de beschaafde Romeinse wereld die beschermd werd door de militaire installaties aan de grenzen, en de barbaarse wereld daarbuiten. Wel moet worden benadrukt dat dit nieuwe wereldbeeld de alomvattende conceptie van de Augusteïsche periode nooit heeft verdrongen. Veeleer bestonden het oude en nieuwe wereldbeeld naast elkaar. Een zelfde soort van continuïteit zien wij waar het gaat om de militaire politiek. Tot het einde van de regeringsperiode van Septimius Severus bleven Romeinse legers met agressieve bedoelingen de Rijn, de Donau en de Eufraat oversteken.

Gedurende de eerste 70 jaar van de Westelijke Han-dynastie volgden de Chinese keizers een totaal militaire politiek dan het merendeel van hun Romeinse tegenhangers. Vergeleken met de meeste Romeinse keizers van het Principaat deden de keizers van de vroege Han-dynastie vrijwel geen pogingen om hun gebied uit te breiden. Een belangrijk deel van de verklaring hiervoor is gelegen in het feit dat het rijk van de Westelijke Han-keizers gedurende de eerste decennia van de tweede eeuw v. Chr. in militair opzicht niet opgewassen was tegen het rijk van de Xiongnu dat op de noordelijke steppen was ontstaan.

Vanaf 129 v. Chr. resulteerden de agressieve militaire campagnes van keizer Wu in een spectaculaire uitbreiding van het Han-rijk. Hierbij werden uiteindelijk zelfs de op grote afstand gelegen Westelijke Gebieden onder controle van de Han-keizer gebracht. Hoewel de militaire politiek van de Han-keizers vanaf dit moment duidelijk van karakter veranderde, zijn er sterke aanwijzingen dat de talrijke veldtochten die op bevel van keizer Wu werden ondernomen, primair ten doel hadden om het kerngebied van het Han-imperium door de onderwerping of verdrijving van de Xiongnu duurzaam te beveiligen. Ook de aanleg van nieuwe versterkingen langs de Gele Rivier en in andere gebieden was hoofdzakelijk bedoeld om de veiligheid van het Han-rijk te vergroten.

In de loop van de eerste twee eeuwen n. Chr. ontstond ook in het Romeinse rijk een uitgebreid systeem van legerkampen, muren, palissaden, greppels en andere militaire installaties. Het staat buiten kijf dat dergelijke installaties een rol speelden bij de verdediging van het rijk tegen barbaarse invallen. In veel gevallen werden zij echter ook gebruikt als springplanken voor verdere veroveringen. Gedurende de gehele eerste en tweede eeuw n. Chr. behielden de Romeinen in alle grensgebieden een militair overwicht op hun tegenstanders. Dit stelde de Romeinse keizers en hun generaals in staat om een

flexibele militaire politiek te voeren waarbij uit een reeks van opties kon worden gekozen. Dit verklaart waarom sommige keizers grootschalige veroveringscampagnes lanceerden, terwijl andere keizers ervoor kozen om slechts te reageren op reële of vermeende dreigingen van de kant van barbaarse stammen.

De laatste twee hoofdstukken handelen over de relatie tussen Romeinse en Chinese keizers en het leger. Bijna vijftig jaar geleden schreef Fergus Millar over de keizers van het Principaat: “the emperor was what the emperor did”. Tot op zekere hoogte blijft deze uitspraak juist. Zowel de heersers van het Han-imperium als de keizers van het Principaat moesten een reeks van rollen spelen om hun macht en gezag effectief te etaleren en te affirmeren. Met andere woorden, de macht van de Chinese en Romeinse keizers was zeker niet louter ‘symbolisch’. Decennia lang hebben oudhistorici gedebatteerd over de vraag of de Romeinse keizer op bestuurlijk en militair gebied een actieve rol speelden of voornamelijk reageerden op verzoekschriften die door hun onderdanen werden ingediend. Millar heeft er terecht op gewezen dat de keizers van het Principaat en hun adviseurs niet de beschikking hadden over betrouwbare geografische en etnografische kennis over de randgebieden van het Romeinse rijk. Dit maakte het vrijwel ondoenlijk om snel en adequaat te reageren op ontwikkelingen aan de periferie van het rijk. Aan de andere kant zou het verkeerd zijn om hieruit de conclusie te trekken dat Romeinse keizers nooit een goed doordachte en consistente militaire politiek ontwikkelden. In dit verband blijft Max Webers observatie dat de rollen die machthebbers moeten spelen, voor een groot deel door de verwachtingen van hun onderdanen worden bepaald, van belang. Tijdens het Principaat werd van alle keizers verwacht dat zij de rol van *imperator* speelden, of zij het nu wilden of niet. Kortom, het was vrijwel onmogelijk voor deze keizers om zich te onttrekken aan de maatschappelijke en culturele verwachting dat zij militaire roem zouden vergaren, bij voorkeur als bevelhebbers die hun legers persoonlijk aanvoerden.

De maatschappelijke en culturele verwachting ten aanzien van de keizers van de Westelijke Han-dynastie waren totaal anders. Van deze keizers werd niet verwacht dat zij enige militaire rol zouden spelen, althans nadat de beslissing om een bepaalde oorlog te beginnen genomen was. Al vanaf de vroege Periode van de Strijdende Staten hadden Chinese heersers zich van het krijgsbedrijf gedistantieerd. In de Stele Inscripties refereert Qin Shi Huang uitvoerig aan de succesvolle wijze waarop hij de *tianxia* met behulp van zijn martiale deugden (*wude* 武德) had weten te verenigen, maar in geen enkel literair traktaat en in

geen enkele uiting van beeldende kunst verschijnt hij als militair bevelhebber. In dit opzicht verschilt de zelfpresentatie van de eerste Chinese keizer opvallend van die van Augustus. Ook een vergelijking tussen keizer Trajanus en keizer Wu is instructief. Beide keizers zijn meer dan eens gekarakteriseerd als de meest oorlogszuchtige keizers van het Principaat en de Westelijke Han-periode. Beide keizers beroemden zich op de enorme gebiedsuitbreidingen die door hun agressieve militaire politiek tot stand kwamen. Maar waar Trajanus er een eer in stelde om zich als een actieve en effectieve militaire bevelhebber te presenteren, bestaat er geen enkele aanwijzing dat keizer Wu ooit het bevel over een leger te velde op zich nam.

Zowel het Romeinse als het Chinese keizerrijk werden gecreëerd doordat de eerste keizer zijn tegenstanders met militaire middelen wist uit te schakelen. Toch berustten het gezag van de Chinese keizer en de legitimiteit van de Handynastie nooit in belangrijke mate op de militaire kwaliteiten van de keizer of andere leden van het keizerlijk huis. In plaats daarvan stelde de legitimiteit van de Han-keizers primair op de superieure morele kwaliteiten die hem werden toegedicht alsmede op de claim dat zijn heerschappij berustte op een Hemels Mandaat. Deze ideologische concepties werden verder ontwikkeld toen, na de dood van keizer Wu, Confuciaanse ideeën over het keizerschap een steeds grotere rol in hofkringen begonnen te spelen. Volgens de aanhangers van dit gedachtegoed kon de keizer door het bestuderen van de klassieke geschriften dezelfde morele kwaliteiten en hetzelfde superieure intellect ontwikkelen als de wijze koningen uit vroegere tijden. Vervolgens zouden zijn deugden niet alleen bekend worden in de gehele *tianxia* in het gebied binnen de vier zeeën (*hainei*), maar ook in de woongebieden van de barbaren en zelfs onder de vogels en de landdieren. Op deze manier zou uiteindelijk de universele heerschappij over de *tianxia* (alles wat zich onder de hemel bevindt) in letterlijke zin worden bereikt. In de praktijk betekende dit dat de heerser, zodra zijn hegemonie met militaire middelen was veiliggesteld, alle militaire expedities diende te staken om zich volledige op de morele perfectionering van de bewoners van de *tianxia* binnen de vier zeeën te kunnen toeleggen.

De uitkomsten van het in dit proefschrift uitgevoerde onderzoek laten zien dat het ideaal van ‘wereldheerschappij’ dat in de bronnen betreffende de Westelijke Han-dynastie wordt aangetroffen, in de meeste gevallen een geheel andere betekenis had dan het Romeinse concept van het *imperium sine fine*. Het verschil tussen deze concepties correspondeert met een verschil in opvatting over keizerlijke rollen en deugden. Hoewel ook van Romeinse keizers werd

verwacht dat zij door feitelijk gedrag aantoonden over een reeks van niet-militaire deugden, waaronder *aequitas* en *liberalitas*, te beschikken, bleef gedurende het gehele Principaat de militaire *virtus* een belangrijke onderdeel van het keizerlijke deugdenpakket. Tegelijkertijd bleef militair succes een cruciaal vereiste voor de legitimiteit van de Romeinse heersers.